

Egy kép és ami utána következett

Amikor Picasso elkészült az *Avignoni kisasszonyok* című képpel, senki se tudhatta, hogy korszakalkotó művet hozott létre. A képet megnézték jó néhányan abban a műteremben, amely bizonyos szellemi központnak számított a század első évtizede Párizsában —, no nem eleganciája miatt, hiszen a „mosóteknőnek” becézett helyiség minden volt, csak nem reprezentatív a szónak külsődleges értelmezésében. De ott lakott Max Jakob, odajárt Apollinaire, Salmon — valamennyien tollforgatók és felforgatók egyben. Megnézte az Avignoni kisasszonyokat Georg Braque is, akit Apollinaire mutatott be Picassónak, és megnézte André Derain, aki a legműveltebb modern festőnek számított Párizsban az idő tájt. Braque, aki hamarosan Picasso leghívebb fegyvertársa lett, meghökkent a kép láttán és azt mondta: „... nekem úgy tűnik a te festészedet... mintha petróleumot akarná itatni velünk, hogy azután tüzet odadjunk”. Derain kijelentette, hogy Picasso a kép mögé fogja magát felakasztani.

Milyen is hát ez a kép, ha meg a legbátrabbakat is meghökkentette? Nálunk manapság nem is olyan nehéz hasonlatot ta-

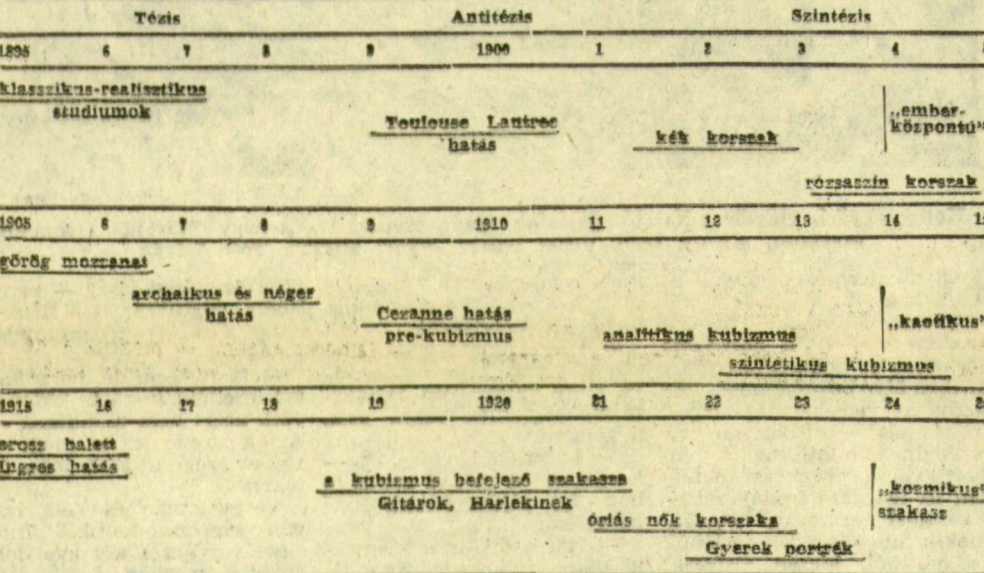

Az avignoni kisasszonyok

lyik Picassótól nem tudjuk magunkat különválasztani? Hiszen proteuszi lényre ezer arccal néz felénk. Melyik az őszinte, melyik az igazi? A kérdés bár értelmetlen, egy szóval felelhetünk rá: a proteuszi. Eszerint proteuszi volna századunk, azok volnánk mi is?

Egy megszorítást azonban kell tennünk. A változóság nem öncélú játék, hanem a mi korunk valósá-

dásosabb. Picasso életművét a szakirodalom annyira feldolgozta már, hogy kiérlelődtek egyes korszakainak fő vonásai. Távlatban kerülve a jelenségek ütvésztojé- től, kibontakoztatható a lényeges szerkezet. Ezt kísérli meg a felrajzolt séma is. Amint látjuk, nagyjából évtizedes ütemű lüktetéseket fut be egy-egy háromszaka- szos egységet, egy-egy „triá- dot”. Természetesen ezeket

lálni rá — olyan mintha Mohácson járnánk búsoj- rásokor. Különösen a szélső figurák ijesztők, kétségte- len, hogy inkább maszkok, mint élő alakok. Aki köti magát a görög ideálhoz, alig- ha tudja értékelni ezeket a „kisasszonyokat”. Ha aka- rom, azt is mondhatom: durvák, primitívek, faragat- lanok, vagy nagyon is bal- tával faragottak. Honnan ve- szí a mintát ezekhez a szörnyekhez az a festő, aki legutóbb még az emberi gyengédség és részvét re- mekeit festette? Könnyű azt mondani: hatott rá az ibé- riái preromán művészet, ha- tott rá a néger szobrászat. Persze hatott, hiszen a kor erre a hatásra volt deter- minálva.

Igen ám, de nem a mű- veszi tehetetlenség jele-e, ha a fejlett civilizáció embere felszínre hozza a régmúlt elményvilágát? Nem olcsó utánzás-e, üzleti fogás, ér- dekeség-hajszák, játékok, szofisztikus esztorna csu- pán? Mert érthető volna, ha Picasso például elmegvagy- intézetben festi ezt. Meg le- het magyarázni, ha a festő elmebeteg, s különösen, ha gyögyülés után ismét ren- des tudatműködést, fejlett művészetet produkál. S Pi- casso valóban úgy ingadozik „normális” és „őrült” gon- dolatok között, hogy nagy pszichiatereteket is arra inge- relt, hogy a maguk módján magyarázzák. Mennyi kísértő érv! S valamennyinek el- lent kell mondanunk. El- lentmondunk azon az ala- ponton, hogy nem tudjuk ma- gunkat tőle különválasztani, vele együtt végső fokon korunkat kellene megtagad- nunk. Igen, de mégis me-

gunkat különválasztani? Hiszen proteuszi lényre ezer arccal néz felénk. Melyik az őszinte, melyik az igazi? A kérdés bár értelmetlen, egy szóval felelhetünk rá: a proteuszi. Eszerint proteuszi volna századunk, azok volnánk mi is? Egy megszorítást azonban kell tennünk. A változóság nem öncélú játék, hanem a mi korunk valósá- dásosabb. Picasso életművét a szakirodalom annyira feldolgozta már, hogy kiérlelődtek egyes korszakainak fő vonásai. Távlatban kerülve a jelenségek ütvésztojé- től, kibontakoztatható a lényeges szerkezet. Ezt kísérli meg a felrajzolt séma is. Amint látjuk, nagyjából évtizedes ütemű lüktetéseket fut be egy-egy háromszaka- szos egységet, egy-egy „triá- dot”. Természetesen ezeket

ti az analitikus kubizmust. A felismerhetetlenségig fel- szabdalni mértani alakzatok közös nevezőjére hozott ké- pek ezek, amelyekben a ter- mészet elveszté tárgyaitak minőségi meghatározottsá- gát: egy emberen kívüli ön- törvényű, kaotikus világra utal.

A szintetikus kubizmus a néger korszakot egyesíti ez- zel az analitikus szemlélet- tel, s a modern világ féti- seit: újságdarabokat, kottá- t, vagy tapétaszíveket ragaszt fel a továbbra is geometrikusan ritmizált kép- sík elemei közé. S most közel tízesztendei megbot- ránczó „barbárság” és „anarchia” után holtpont- ként Ingres, a klasszikus mester, sőt Rafael rokonsá- gát fedezi fel magában Pi- casso. Csatlakozik *Djagilev* orosz balett-társulatához s velük együtt Itáliába megy. Olga Koklovát, az egyik táncosnő feleségül veszi. Ez idő tájt rajzolja Stravinsz- kiről, De Falláról klasszi- kus szépségű de monumen- tális, lineárisan fogalmazott portréit. Erre ellenhatásként jelentkezik a klasszikus for- mák plasztikai felfogása az úgynevezett *óriáskorszak*. Előbb súlyos parasztfi- gurákat rajzol, majd a mitoló- giai ósanyákra emlékeztető nőalakokat fest. Ugyanakkor az analitikus kubizmusban kidolgozott, síkra proicitált alvilágot visszaidéző orfikus hangulatú, harlekinszerű ze- nészfigurákból alkot kom- pozíciókat. A női-analy és a férfi princípium ilyen po- laritása kifestő harlekin- jelmezű portréiban szin- tizálódik, derül fel, fölébe- kerülve a korábbi szinteti- kus eredményeknek; össze- gezve a rózsaszín korszak szelíd melanchóliáját a szin- tetikus kubizmus montázs- szerűségével és megidéző erejével.

VINKLER LÁSZLÓ

Peter Weiss drámát ír Vietnamról

Peter Weiss a Svédorszá- ban élő német író dekadens kisregények, szürrealista kí- sérletek — ahogyan ő maga fogalmazta meg, „az élettől való menekülés kísérletei” — után jutott a történelemmel való szembenézésig, a nálunk már másfél éve oly nagy si- kerrel játszott *Marat Sade*-ig, majd a nemrégiben bemuta- tott *A vizsgálat*-ig. Lapunk olvasóinak mindkét darabot bemutattuk. De a Nagy Fran- cia Forradalom problémái után a második világháború időszakának kérdéseivel fog- lalkozó író nem állt meg Auschwitz-nál és annál a frankfurti pernel, amelynek tükrében ott látható a fasiz- mus minden embertelen ga- ládsága és az is, hogy meg- ma is vannak erők, amelyek védeni próbálják azt, ami Hitler Németországában — a legjobb német hagyomány- okat megcsúfolva — történt.

Még zártabb lesz mint az, amit a frankfurti per anyá- gából írtam. Azt a sok bor- zalmat és szörnyűséget ugyanis, amelyet az átlag fel- fegyverzett amerikaiak háza- jukat védelmező paraszto- kal szemben elkövetnek, nem is lehet másképp megjelene- tenni, mint egyetlen szinten, és a rémtetteket már elvont- tá tevő kérdések és feleletek formájában.

Nem tudhatjuk természe- tesen, hogyan sikerül majd művészeileg a készülő mű, amelyen Peter Weiss — Jür- gen Horlemann, Vietnamban többször járt újságíró társa- ságában — most éjjel-nappal dolgozik. Igen érdekes azon- ban, hogy Peter Weiss, a fe- lelősség, az emberség, a né- pek élete iránt elkötelezett- ség írója ebben a formában vesz részt annak a társadal- mi bíróságnak a munkájá- ban, amelyet az elmúlt év végén Bertrand Russel, az idős angol filozófus és béke- harcos hívott össze. Emlé- szünk rá: Peter Weiss is vál- lalkozott rá, hogy — mint több más kiváló író és pub- licista — ő is ott legyen az agresszív tényeknek össze- gyűjtői között, és hogy az áprilisban összeülő bírósá- gon is hallassa szavát. Ugy- látszik azonban, fontosnak tartotta, hogy — az emberi- ség jobbik enjét képviselő bíróság munkájával párhu- zamosan — a művészet esz- közeivel, hiteles dokumentu- mokra támaszkodva, megte- remtse a maga saját bírósá- gát is.

A. G.

Simai Mihály versei

Olyanok ők

...mint a pilóta, aki repülve
előtte saját magát,
mert gyorsabban süvített, mint a lövedék,
s a két iv egymásba-talált,
s a kétő lángban látható a gép
szárnyán
a gyilkos szolgát, az imént
kiröppentett halált;
mint a pilóta, aki repülve
előtte saját magát,
és volt ideje kiugrani még,
s egy távoli réten talpraállt,
és megrögzött izmait — élt,
csodaként élt tovább,
de, mint akinek tudata hasadt, azonnal
felelte is e csodát;
mint a pilóta, aki legyintve ismét
a levegőbe szállt,
magamögött hagyva a józan
tájakat, akár a hangrobbanást,
csak előremered, nem látja; oldalt
la szárnyon
milyen is volt valaha az a láng,
s már nem türtözteti ujjait, keze újra
la végzet
billentyűjére ráng;
mint az őrült pilóta, aki újra
tüzet nyit,
hogy gépét magáragyújtva
rádzuhanjon, világ...

Tavaszelő

Ragyogj föl, nap,
össz rá fáimra; összedermedt,
csonka-ágancsú, sebesült szarvasok ezek,
melyek a téllal való viaskodásban
éjjelkor
főlagaskodtak a porzó csillagokig,
s most várják,
hogy bármilyen későn,
de igazold vakmerőségüket
szabadító,
sugárzó
karjaikkal!

Tihany

Szél nélkül összecusokott rőt vitorlákkal
kihajózik a hamvasodó Balatonra
Vitorlák nélkül
kormozott-csonkú nehéz
[fakkal]
lebeg ahogy a víz sodorja
Künn a tó közepén ringatózik a felsziget-
[bárka]
fenekében rekesznyi tavacska
ferdén buk-
[dosó]
halait a holdfény majd abba dobálja
míg a csönd
mennyeke feszített hálójába
beleakadva
vergődik Echo

Magyar László

BOLDOG MARGITKA

Szindbáddal, a hajóssal találkoztam ezen a ködös, téli estén, Obudán. Szennyes hóbuckák között bandukoltam éppen, óva- tosan kerülgetve az alattomos tócsákat és a hepehupás járdák kátyúit. A házmes- terekre gondoltam, akik most bizonyosan barátságos vaskáltyák melegében ultiz- nak, és ingujjra vetkőzve töprengenek, hogyan is foghatnák el Ledemüller szom- széd piros hetesét? A vásott seprű és a görbe, nyelű deszkalapát, amelyeknek ep- pen a szennyes hóbuckák eltakarítása kö- rül akadt volna hivataluk, a kapu mögött szunyókálnak. A szemközti havas háztető hordapt gerincén lépked végig kényesen egy fekete kandúr. Korai terepszemlét tart tavaszi kalandjai színhelyén, és vékony farka merész felkiáltójelként rajzolódik a palaszürke égre. Köd gomolyog a gré- ren világított utcán a maga ősi törvényei szerint, körülöleli a sárgafényű utcai lámpákat, bekíváncsodik azokon az ab- lakokon amelyek tábláit lámpagyújtáskor nem hajtotta be kellőképpen az ódon, le-